

Sprawozdanie z Seminarium Naukowego „Młodość i starość – razem czy osobno? Perspektywa pedagogiczna”, Poznań, 28 maja 2014 roku

28 maja 2014 roku na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu z inicjatywy Zakładu Pedagogiki Społecznej odbyło się Seminarium Naukowe „Młodość i starość – razem czy osobno? Perspektywa pedagogiczna”. Jego celem było analiza relacji międzypokoleniowych w ujęciu teoretycznym i empirycznym, na kanwie badań prowadzonych przez Zakład Pedagogiki Społecznej.

Otwarcia seminarium dokonał dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych, prof. dr hab. Zbyszko Melosik. Przybyłych gości – pracowników naukowych Wydziału, studentów i przedstawicieli praktyki społecznej – powitała dr hab. Katarzyna Segiet, kierownik Zakładu Pedagogiki Społecznej, wprowadzając także w problematykę obrad poprzez zaakcentowanie istotności

tematu wzajemnych relacji pokoleń tak różnych, jeśli chodzi o metrykę, a tak sobie potrzebnych, jeśli chodzi o codzienny kontakt.

Następnie o idei badań realizowanych w ramach prowadzonych zajęć fakultatywnych odnoszących się i do problematyki młodzieży, i do relacji międzypokoleniowych, i do aktywizacji społeczności lokalnych³, poinformowały ich autorki – dr Astrid Tokaj i dr Kamila Słupska. Zwróciły one uwagę na to, iż badania pilotażowe zostały przeprowadzone w roku akademickim 2010/2011 i 2011/2012, natomiast badania właściwe w roku akademickim 2012/2013 przy wykorzystaniu metody sondażu diagnostycznego. Grupę badawczą (243 osoby) stanowili młodzi dorośli – studenci pedagogiki (125 osób w wieku 20–25 lat, średnia wieku: 21) i seniorzy z rejonu Wielkopolski (118 osób w wieku 65 lat i więcej). Autorki zaznaczyły, iż przyjmując stanowisko Światowej Organizacji Zdrowia, można dokonać następującej klasyfikacji: wiek podeszły, wiek starchy i wiek sędziwy⁴, a zatem respondenci to osoby w wielu podeszłym (65-75 lat – 50,8%), w wieku starym (75-90 – 45,8%) i w wieku sędziwym (powyżej 90 roku życia – 3,4%). Podkreśliły także, iż celem głównym badań było poznanie relacji między pokoleniem młodych a pokoleniem seniorów (z perspektywy jednej i drugiej grupy), przy czym starano się ów cel osiągnąć, przyglądając się tym relacjom z różnych perspektyw (ważne było to, jak są postrzegane, wartościowane, jak badani oceniają siebie i ogólnie swoje pokolenie). Przedstawione wyniki odnosiły się właśnie do tych zagadnień. Prelegentki dodały, iż studenci, którzy przeprowadzali badania wśród seniorów, zostali poproszeni również o komentarz, w jaki sposób osoby starsze zareagowały na samą prośbę o wypełnienie ankiety i jak odniosły się do zawartych w niej treści. Seniorzy bowiem zazwyczaj wypełniali ankietę w obecności młodej osoby, często przy jej udziale, stąd badanie ankietowe seniorów stawało się poniekąd spotkaniem dwóch pokoleń. Kilka komentarzy zostało przytoczonych przez autorki badań, natomiast pozostałe były dostępne w wersji wydrukowanej i każdy uczestnik seminarium mógł się z nimi zapoznać. Dodatkowym elementem towarzyszącym seminarium były również fotografie przedstawiające reprezentantów dwóch pokoleń, pochodzące m.in. ze zbiorów osobistych studentów.

Seminarium składało się z dwóch następujących po sobie sesji. Analizy badawcze prezentowane przez dr Astrid Tokaj i dr Kamilę Słuską były poprzedzone wystąpieniami zaproszonych gości, które odnosiły się do podejmowanych wątków i stanowiły ogólne wprowadzenie w daną kategorię tematyczną. Przedstawianym wynikom badań towarzyszyły słowa młodych skierowane do seniorów. Autorki badań poinformowały, iż od dwóch lat studenci pedagogiki proszeni byli o realizację takiego zadania. Inspirację, by poprosić o napisanie listu, stanowił podtytuł książki, w której takowe są opublikowane: *Listy tych, którzy kiedyś byli młodzi, do tych, którzy kiedyś będą starzy*. Właściwy tytuł brzmi: *Było wczoraj, jest jutro*⁵. Otóż są w niej zamieszczone, nakładające często do głębokiej refleksji, autentyczne listy seniorów pisane do młodych, np. do wnuków. Okazało się, iż przedstawione listy, napisane przez studentów, wzbudziły duże

³ Prowadzone fakultety: A. Tokaj, *Kontakty międzypokoleniowe w teorii i praktyce*; K. Słupska, *Młodość w kontekście jej środowiska życia*; D. Krzysztofiak, *Warsztat z zakresu animacji społecznej*

⁴ N. Pikula, *Senior w przestrzeni społecznej*, Warszawa 2013, s. 26.

⁵ *Było wczoraj, jest jutro*, opracowanie zbiorowe, przeł. E. Wilanowska, Warszawa 2009.

zainteresowanie wśród uczestników seminarium i pod kątem merytorycznym, i wywołując określone wrażenia emocjonalne, oraz stanowiły uzupełnienie materiału traktującego o relacjach z perspektywy młodych.

Na sesję pierwszą seminarium składały się dwa bloki tematyczne: „Człowiek jako istota społeczna, czyli o odczuwanej potrzebie wzajemnych kontaktów” oraz „Oblicze współczesnych kontaktów międzygeneracyjnych”. Zapowiedziane przez dr hab. Katarzynę Segiet wystąpienie dr Katarzyny Pawelczak, które otwierało spotkanie, nosiło tytuł „Być w relacji – potrzeba czy cel rozwoju?”. Prelegentka odniosła się do istotności kontaktów międzyludzkich oraz konsekwencji ich braku, uświadamiając tym samym konieczność dbałości o ich jakość. Następnie o „Między-pokoleniowych więziach wobec transkulturowości, międzykulturowości i procesów migracyjnych” wypowiedziała się dr hab. Aleksandra Boroń, podejmując tym samym wątek dotąd nieczęsto pojawiający się w obszarze zagadnień gerontologicznych, a niezwykle interesujący i potrzebny. Po tych referatach zaprezentowana została pierwsza analiza badawcza pt. „Zainteresowanie młodych i starszych wzajemnym kontaktem”. Dr Kamila Słupska zwróciła uwagę na to, iż kontakt ów jest pożądanym, ale jednocześnie, odnosząc się do częstotliwości poszczególnych wypowiedzi respondentów, warto wspomnieć, że 32% młodych zadeklarowało zabieganie o kontakty z seniorami, prawie 25% stwierdziło, że tego nie robi, natomiast aż 43,2% uznało, iż nie potrafi określić swojej postawy. Prelegentka dodała, iż można założyć, że tak duża liczba osób wskazujących niezdecydowanie wynika stąd, iż przyjmują one kontakty ze starszymi za coś oczywistego i dlatego nie postrzegają ich w kontekście konieczności i szczególnie czynionych zabiegów. Wśród seniorów te proporcje odpowiedzi przedstawiały się inaczej: prawie 62% stara się o kontakt z młodymi, co jest niezwykle budujące, tylko 10,2% nie, natomiast 28% nie potrafi określić swojej postawy.

Część drugą sesji pierwszej otworzyło wystąpienie dr Agaty Matysiak-Błaszczyk „Rola rodziny w życiu człowieka”, w którym autorka zaakcentowała m.in. ewolucję znaczenia środowiska rodzinnego, która podyktowana była zmianami właściwymi w każdej dziedzinie życia, wpływającymi na codzienną egzystencję ludzi i ich wzajemne relacje. Wystąpienie to wprowadziło tym samym w kolejną analizę badawczą: „Środowisko rodzinne jako płaszczyzna kontaktu młodych i starszych”, w którym dr Kamila Słupska podkreśliła, iż badani przedstawiciele zarówno jednego, jak i drugiego pokolenia wskazali przede wszystkim dom i krąg rodzinny jako właściwe miejsce/tło spotkań (oprócz tego: środowisko sąsiedzkie, miejsca publiczne, u znajomych, instytucje pomocowe, jednak w zdecydowanie mniejszym zakresie). Następnie referat pt. „Bliżej emocji, czyli w (nie)zgodzie z własnymi emocjami” wygłosiła dr Katarzyna Waszyńska, która przyjęła perspektywę psychologiczno-pedagogiczną, odpowiadając m.in. na pytania: jakie jest znaczenie emocji w życiu człowieka?, czym one są?, czemu służą?, jakie emocje kojarzone są z okresem młodości, a jakie z czasem starości?, jakie są ich źródła?, co stanowiło wstęp do analizy badawczej „Emocje towarzyszące kontaktom młodych i starszych”, gdzie autorki badań poinformowały o stopniu zadowolenia respondentów z kontaktów oraz ich zachowaniu wobec siebie. Na temat „Człowieka w świecie wartości” wypowiedziała się dr Ewa Włodarczyk, definiując tytułową kategorię zgodnie z koncepcjami psychologicznymi, socjologicznymi i kulturowymi i odwołując się do sposobów ujmowania relacji pomiędzy jednostką a wartościami, czyli ich

znaczenia dla funkcjonowania osoby w świecie, oraz samej jednostki jako wartości. Po tym referacie nastąpiło omówienie kolejnych wątków badania pt. „Wartości okresu późnej adolescencji

i późnej dorosłości w opinii młodych i starszych”. Dr Astrid Tokaj podkreśliła, iż badani młodzi zauważają u seniorów głównie patriotyzm, opiekuńczość, mądrość życiową, rodzinność, religijność, natomiast seniorzy u młodych: ambicję, dbałość o kulturę osobistą, tolerancyjność.

Pierwszy blok tematyczny sesji drugiej został zatytułowany: „Seniorzy młodym, a młodzi seniorom. Przekaz mądrości, tradycji i wprowadzanie w świat technologii”. Dr Aneta Mac wygłosiła referat pt. „Depozytariusze tradycji, wartości i mądrości życiowej – rzecz o potencjale osób starszych”, w którym określiła znaczenie starości i dóbr, jakie ze sobą niesie ten czas życia, a także ich udziału w kapitale społecznym. Dr Astrid Tokaj poinformowała słuchaczy, iż zgodnie z analizą badawczą „Korzyści wynikające z relacji międzypokoleniowych dla młodych dorosłych”, 99,2% młodych żywi przekonanie o możliwości uczenia się od seniorów, wskazując głównie na takie typy senioralnego edukacyjnego przekazu, jak: tradycja, mądrość życiowa, nauka pracowitości, sztuka kulinarna, nauka podejścia do życia, nauka robótek ręcznych.

Dr Natalia Walter natomiast, koncentrując swą uwagę na zainteresowaniach z zakresu korzystania przez młodzież ze zdobyczy technologii, zaprezentowała wystąpienie pt. „Usieciowieni. Znaczenie nowych mediów w życiu współczesnych nastolatków”, stanowiące wprowadzenie do analizy badawczej „Korzyści wynikające z relacji międzypokoleniowych dla seniorów”. Autorki badań zaznaczyły, iż także osoby starsze mają świadomość tego, że mogą uczyć się od młodszej generacji; przede wszystkim dotyczy to: obsługi telefonu komórkowego, komputera, aktywnego spędzania czasu wolnego, życiowego luzu, języków obcych oraz tolerancji.

Kolejny blok tematyczny pt. „Oddalając się od siebie... – o braku kontaktu” dotyczył zakłóceń we wzajemnych relacjach młodych ludzi i seniorów. Otworzyła go dr Ewa Karmolińska-Jagodzik referatem „O konflikcie między pokoleniami – ujęcie teoretyczne”, w którym skoncentrowała swą uwagę m.in. na przyczynach konfliktów, ich przejawach w relacjach między pokoleniami, dynamice zjawiska i możliwych konsekwencjach. Następnie dr Jolanta Twardowska-Rajewska zaprezentowała wystąpienie pt. „Choroba przewlekła i niepełnosprawność osób starszych jako bariera w relacjach międzygeneracyjnych w rodzinie i przyczyna stygmatyzacji”, przybliżając kwestię problemów somatycznych, neurologicznych i psychoemocjonalnych, które mogą występować u ludzi w wieku podeszłym, oraz analizując starość w kontekście potrzeby opieki interdyscyplinarnej, opieki długoterminowej, znaczenia rodziny oraz mogącego się pojawić zespołu wypalenia opiekuńczego. Poruszone zagadnienia stanowiły wstęp do analizy badawczej „Konflikt między młodymi a starszymi”. Dr Astrid Tokaj podkreśliła, iż na jego występowanie zwrócili uwagę przedstawiciele i jednego, i drugiego pokolenia, choć młodzi zdecydowanie częściej wskazywali światopoglądowy i związany z życiem prywatnym charakter tych konfliktów, a odpowiedzialnością za ten stan rzeczy obarczyli siebie, czyli młode pokolenie. Natomiast osoby starsze zaakcentowały znaczenie postawy pokolenia środka, czyli rodziców, oraz również samych seniorów.

Kolejna sesja tematyczna, zatytułowana „Zbliżając się do siebie... – pedagogiczne wskazania”, to z kolei zaakcentowanie potrzeby kontaktów międzypokoleniowych i odwołanie do

konkretnych rozwiązań, które mogą temu służyć oraz inspirować do dalszych pozytywnych działań w tym zakresie. Jako pierwsza głos zabrała dr Renata Konieczna-Woźniak, wygłaszając referat „Skuteczna komunikacja interpersonalna – narzędziem budowania relacji międzypokoleniowych”, w którym odniosła się do bardzo ważnej w codziennym życiu kwestii porozumiewania się między sobą. Autorka w swoim wystąpieniu zawarła wskazówki, jakimi winny kierować się osoby będące uczestnikami relacji międzyludzkich w ogóle, w tym także relacji międzygeneracyjnych. Następnie dr Danuta Krzysztofiak zaprezentowała referat pt. „Razem znaczy lepiej – czyli o pomysłach na integrację pokoleń z perspektywy studentów pedagogiki”, w którym przedstawiła kilka – niezwykle ciekawych i świadczących o zainteresowaniu tematyką, a także kreatywności – projektów stworzonych przez studentów w ramach wspomnianych wcześniej zajęć fakultatywnych. W dalszej części dr Astrid Tokaj i dr Kamila Słupska przedstawiły ostatnią analizę badawczą: „O poprawie wzajemnych relacji z perspektywy respondentów”. Badaczki zwróciły uwagę na zdecydowaną deklarację seniorów, iż ich pokolenie jest zainteresowane tą poprawą. Wśród młodych te deklaracje nie były tak jednoznaczne – aż połowa udzieliła odpowiedzi, iż nie wie, czy ich pokolenie rzeczywiście chce zmian w tym zakresie. Budujące jest to, iż i młodzi, i starsi chcą jednak tej poprawy i wskazują, co może w tym pomóc (częstszy kontakt, rozmowy, obustronna wyrozumiałość i tolerancja, spotkania, kampanie społeczne, różnego typu projekty aktywizujące, dobre chęci itd.).

Na zakończenie sesji wybrzmiał głos praktyka – przedstawicielki Centrum Inicjatyw Senioralnych działającego w Poznaniu, mgr Anny Kubiak, która przedstawiła przykłady działań Centrum na rzecz budowania relacji międzypokoleniowych, w które coraz częściej angażują się również sami młodzi, w tym: wolontariat informacyjny, Punkt Informacji 50+, Targi „Aktywni 50+”, Senioralni: Poznań, Łańcuszek komputerowy, Storytelling (opowiadanie historii), Projekt: manAGER, Kampania „We love eating”.

Po zaprezentowaniu wszystkich referatów oraz analiz badawczych dr hab. Katarzyna Segiet zaprosiła do dyskusji na temat szans na satysfakcjonujące relacje między pokoleniami. Wszyscy uczestnicy seminarium zgodzili się, iż temat wzajemnych relacji młodszych i starszych jest niezwykle ważny, gdyż m.in. od ich kształtu zależy jakość życia społecznego. Na zakończenie dr hab. Katarzyna Segiet dokonała podsumowania spotkania, dziękując w imieniu swoim oraz dr Astrid Tokaj i dr Kamili Słupskiej za udział wszystkim gościom, którzy zechcieli zaangażować się w podjęte przez Zakład Pedagogiki Społecznej przedsięwzięcie, które przybrało nieco inną niż tradycyjna formułę, i wykazali zainteresowanie podejmowanymi w jego ramach zagadnieniami.